

Focus Sekcie riadenia programov regionálneho rozvoja

Slovenská vtáčia krajina

V oku vtáka vidieť pohľad z výšky na Zem: "**...nad ľudskými vtáčie cesty vedú...**," spieva sa v známej piesni textára a básnika pána **Kamila Peteraja** Balada o poľných vtákoch. A aj keď sa človek snaží vtákom konkurovať, nikdy sa im nepriblíži tak dôkladne, aby sa ocitol doslova v ich koži, či presnejšie povedané v pierkach.

Viac ako ľudí

Máme päť a pol milióna obyvateľov, ale len sýkoriek, piniiek a vrabcov u nás žijúcich je viac. Spolu s ďalšími druhmi žije u nás mnohonásobne viac vtákov ako ľudí. Slovensko leží na významnej východoeurópskej migračnej trase, takže ďalšie milióny ich ročne cez nás preletí, pričom ťažko zrátať ostatné menej viditeľné spevavé druhy, ktoré tiež cez nás migrujú.

Celé vtáčie divadlo začína na jeseň, keď zo Škandinávie začína pani zima vytláčať vtáky, ktoré sa vydajú smerom na juh. Z Ruska a zo Sibíri tiež lietajú cez Slovensko vtáky v smere východ – západ, takže sme významná vtáčia križovatka.

Vstupom Slovenska do Európskej únie sú všetky vtáky u nás žijúce zákonom chránené. A práve vďaka projektom z európskych fondov z Európskeho fondu regionálneho rozvoja sa dnes táto ochrana u nás zvyšuje, čo je dôležité, veď máme 41 chránených vtáčích území a to až na 26 percentách celkovej rozlohy Slovenska.

Významnejší ako Rusko

„V celom Rusku majú napríklad dnes 60 párov sokola rároha, kým u nás na Slovensku máme až 40 párov tohto sokola,“ vysvetľuje dôležitosť ochrany vtákov u nás manažér Slovenskej ornitologickej spoločnosti/BirdLife pán **Mgr. Jozef Ridzoň.**

Preto pán **Ridzoň** vysoko oceňuje projekt z Programu cezhraničnej spolupráce Slovenska a Poľska 2007 – 2013, pri ktorom sa im podarilo zachrániť viacero vzácných živočíchov: **„Nedáľeko Prešova sme na lúke objavili hniezdiaceho chrapkáča. Po upozornení úrady rozhodli, že lúku pokosia oveľa neskôr, vďaka čomu sa tu zachoval tento vzácny vtáčí druh.“**

OCHRANNÉ PÁSMA VTÁČÍCH HNIEZD

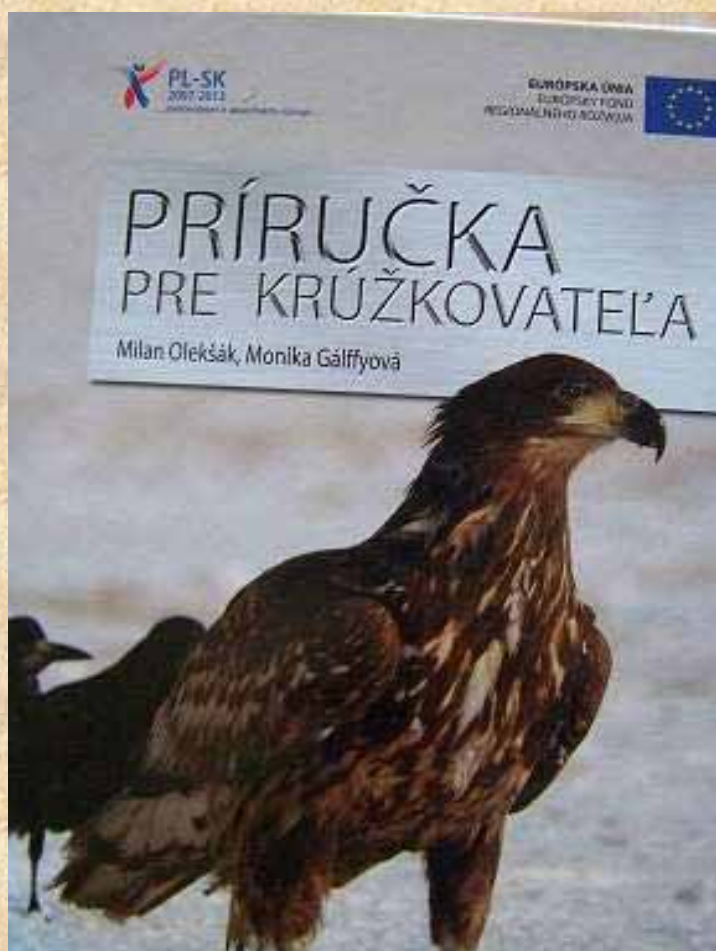
Sklenené pasce

Stalo sa vám už, že ste našli malé lietajúce stvorenie mŕtve, či len otrasené na zemi? V meste celkom bežný jav. Vysoké sklenené budovy sú pre vtáky pasce, do ktorých v omyle narážajú. Tak ako aj tento d'ateľ veľký. Pracovníci Slovenskej ornitologickej spoločnosti (SOS)/BirdLife Slovensko ho vzali pod svoje ochranné krídla a neskôr bol opäť vypustený na slobodu. Predtým len bezmocne ležal na frekventovanom chodníku, kde ho ľudia takmer ušliapali v domnení, že je už mŕtvy.

Vďaka školeniam laikov a kampaniam na ochranu vtákov sa d'ateľ zachránil. Spolupracujú však aj so zoologickými záhradami, či s rehabilitačnými stanicami Štátnej ochrany prírody SR. Zázrakom je súkromná stanica v Zázrivej, ktorá vznikla vďaka nadšeniu ochranára pána **Metoda Maceka**. Práve tu ťažko zranená orlica Zoja, ktorá už nemohla lietať, vychovala malé orlíčatá. A tie boli vypustené v Čechách v Moravskosliezskych Beskydách, kde im konečne po sto rokoch zahniezdil jeden pár orla skalného.

Začali to lesníci

V projekte z cezhraničnej spolupráce s ochranármi z Poľska sa im v SOS/BirdLife Slovensko darí mapovať zasa jednotlivé územia na pomedzí Poľska a Slovenska, aby sa zachovali vtáčie druhy aj pre budúce generácie.

www.EKOCENTRUM.zazriva.net

Prvá pomoc pre živočíchy

Čo robiť pri nájdení poranených živočíchov alebo nesamostatných mláďat

 Záchraná stanica
Ekocentrum
Zázrivá

Ak neviete, čo robiť,
zavolajte nám na
0903 504 470

Pán Jozef Ridzoň tvrdí: „Ornitológii sa na Slovensku dlhé roky venovali ľudia, či profesionálne alebo vo voľnom čase popri iných zamestnaniach napríklad v rámci lesníctva, alebo ako učitelia a dnes táto tradícia prináša svoje ovocie.“

Ornitológovia sa začali u nás združovať v roku 1926 a dnes majú v slovenskej spoločnosti aj podstatný hlas pri zavádzaní rôznych nových priemyselných, či dopravných projektov.

Pán **Ridzoň** hovorí o unikátnosti polohy Slovenska na pomedzí Karpát a Panónie, vďaka čomu máme u nás vzácne druhy karpatskej, ale aj panónskej oblasti: „**Kým inde hlucháne, či vlky vymizli, tak na Slovensku to všetko pretrvalo.**“

Niekedy stačí podľa slov pána **Ridzoňa** málo, aby sa vzácne vtáčie druhy udržali na území trebárs pri odstraňovaní rôznych lesných kalamít, ak nie sú v prísne chránených územiach. Vtedy stačí pri ťažbe nechať „**tri zdravé stromy na hektár,**“ aby sa mali kde aspoň niektoré vzácne druhy udržať.

Vzdušné a pozemné diaľnice

Práve z týchto dôvodov robia v SOS/BirdLife Slovensko školenia a semináre pre svojich spolupracovníkov z radov dobrovoľníkov, aby sa vytipovali miesta a postupy ako ďalej pokračovať v ochranárstve.

Pán Ridzoň dáva za príklad oblasť Dunajských luhov: „Tu je zimovisko cez stotisíc vodných vtákov, také nemajú ani v Rakúsku, či v Maďarsku.“

Pri dobudovaní diaľnice R7 sa však ráta v jej blízkosti s výstavbou rôznych logistických centier. Ide teraz o to, aby sa v územných plánoch neobjavili plány, ktoré zničia lúky a územia, kde tieto vtáky v zime hľadajú potravu. Pán **Jozef Ridzoň** v tejto súvislosti chváli postupy štátnych orgánov: **„Národná diaľničná spoločnosť o týchto problémoch vie a rieši ich v spolupráci s nami. Ide o to, aby územia ostali zachované aj o dvadsať rokov.“**

Sledovanie vtákov však môže významne pomôcť celej spoločnosti. Pán **Ridzoň** upozorňuje: „**V Rakúsku chodia turisti sledovať zimoviská vtákov na Neziderské jazero. Tridsať kilometrov odtiaľ sa na 30 kilometroch štvorcových u nás na Dunaji sústreďujú pravidelne okolo 40 tisíc kusov chochlačky vrkočatej a chochlačky sivej, čo je rovnako nádherné divadlo. Pre porovnanie taký počet týchto druhov sa sústreďuje trebárs aj na švajčiarskom Bodamskom jazere, lenže to má 300 kilometrov štvorcových. U nás zimuje viac druhov vtákov, ktoré sú medzi odborníkmi známe ako lokality medzinárodne významné, lebo sa tu zletí viac ako jedno percento celej populácie daného druhu na svete. A spomínaných chochlačiek k nám príde viac ako desať percent, takže máme čo ukázať.**“

Unikátne dunajské divadlo

Podobný názor má aj pán **Mgr. Ján Gúgh, PhD.**, ktorý v SOS/BirdLife pracuje ako koordinátor pre členský servis: **„Nie sme však, žiaľ, pri Dunaji rovnako pripravený ako na Neziderskom jazere v Rakúsku, kde sú rozhľadne a pozorovateľne prístupné turistom.“**

A o možnostiach tejto vtáčej turistiky, na ktorej v okolitých štátoch dobre zarábajú, pán **Gúgh** dodáva: „**K Hrušovskej zdrži na Dunaji je to z Rakúska len kúsok. Keď sa tu zletí cez 80 tisíc kačíc na jeseň a pribudne ako niekedy sa stáva ďalších 50 tisíc husí, tak je to nádherné divadlo, na ktoré sa chodia z okolitých štátov pozerať k nám ľudia, čo o tom vedia, ako na raritu.“**

V podstate sa už len čaká na to, kto to dokáže správe využiť aj na poskytovanie služieb v cestovnom ruchu. Ved' často tu vidieť aj netradičné morské vtáky ako turpany, kajky, chochlačky morské, kačice ľadové, potápače, potáplice a mnohé iné: „**Skutočne ide o významné vtáčie územie v rámci stredoeurópskeho priestoru, kde sa tieto vtáky zhromažďujú,**“ zdôrazňuje pán **Ján Gúgh**, ktorý chodieval na Hrušovskú zdrž často s ďalekohľadmi na sledovanie prilietajúcich krdľov.

Práve tu nachádzajú tieto vodné vtáky dostatok potravy v podobe ulitníkov, kôrovcov a rôzneho planktónu a to pre celé desaťtisíce oddychujúcich zimujúcich lietavcov.

Existujú však aj pozitívne príklady zo Slovenska, kde sa už cestovný ruch zapája do sledovania vtáčích rituálov. SOS/BirdLife Slovensko po vzore iných ochranárskych organizácií na svete sa snaží vykupovať pozemky a na nich stavať vlastné chránené súkromné územia. K takým patrí aj časť na Senianskych rybníkoch na východnom Slovensku.

Manažér pre Chránené vtáčie územie Medzibrožie SOS/BirdLife Slovensko pán **Ing. Matej Repel, PhD.**, o skúsenostiach z michalovských rybníkoch pri Sennom hovorí: **„Chránené vtáčie územie Senianske rybníky je najväčšia rybničná sústava na Slovensku. Spolu s okolitými lúkami a mokraďami je to významná hniezdna lokalita najmä pre vodné vtáky a aj významná migračná zastávka viacerých druhov kačíc. Hniezdia tu husi divé, kolónie volavkovitých vtákov ako volavka purpurová, beluša veľká, beluša malá, chavkoše nočné, bučiak veľký, či chochlačka bielooká, ale aj cíbiky chochlaté a z bahniakov kalužiaky červenonohé.“**

V Sennom sa pozerajte

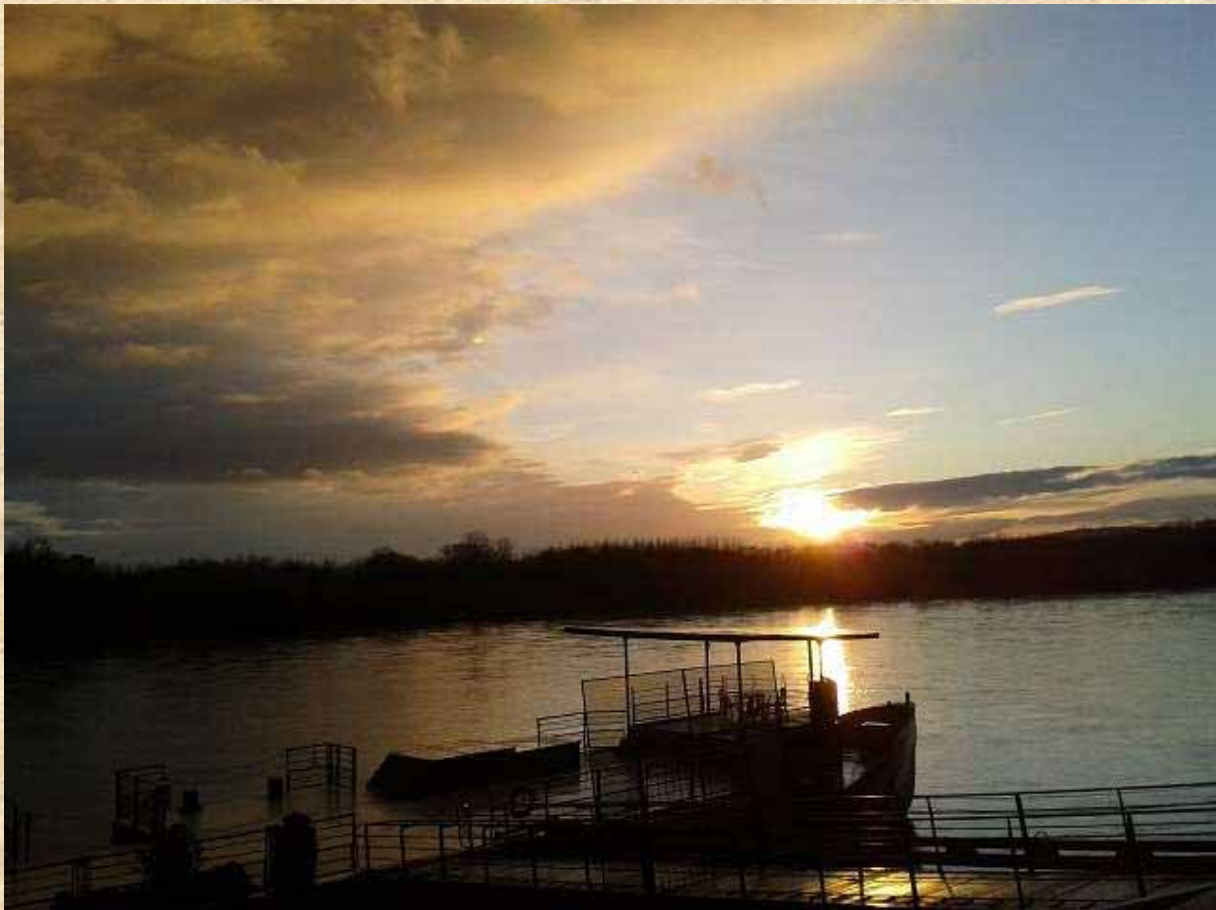

Senianske rybníky priťahujú turistov aj zo zahraničia, veď ide o miesto, kde sa ako na vzdušnej križovatke stretávajú vtáky letiace zo škandinávskych krajín smerom na juh Afriky, či z Ruska smerujúce do Stredomoria. Pán **Repel** je vyštudovaný lesník, ale poľovačky na kačice sa mu veľmi nepáčia, keďže nie je isté, či pritom nezahynú aj niektoré vzácne druhy vtákov: „**V Sennom je príroda ešte divokejšia ako na západnom Slovensku, takže sú tu ešte zachovalejšie územia a vyskytujú sa tu druhy, ktoré už než inde u nás nežijú, alebo sú veľmi vzácne.**“

V rámci svojej práce pán **Repel** hovorí o exkurziách a prednáškach pre školy. Na Sennianských rybníkoch sú informačné tabule, výhliadkové veže s výhľadom do ďaleka.

SOS/BirdLife Slovensko tu má aj terénnu stanicu pre strážcov – zoológov, ktorí rovnako ako ďalší členovia SOS/BirdLife Slovensko pomáhajú svojou prácou Štátnej ochrane prírody. SOS sú partnerom celosvetovo uznávanej organizácii BirdLife International, takže prispievajú tak aj slovenskí ornitológovia do svetovej pokladnice prírodného bohatstva vlastným snažením a záslužnou prácou.

Smer Afrika a India

Z Programu cezhraničnej spolupráce Slovenska a Maďarska 2007 – 2013 získali v SOS/BirdLife Slovensko projekt, v rámci ktorého sa realizuje aj telemetrické sledovanie vtákov.

Vďaka vysielaczkám na bocianoch mapujú spolu s maďarskými kolegami migračné trasy bocianov.

Pán **Ján Gúgh** skúma na internete migračné trasy, kam sa až vtáky dokážu zatúlať: „**Označili sme päť mladých bocianov z jedného hniezda a tí preleteli až do Čadu v Afrike. Odtiaľ putujú ešte ďalej za potravou aj do Juhoafrickej republiky. Do Čadu teraz prileteli štyria, lebo jeden letel inou migračnou trasou do Iraku. Za dva týždne tak bociany preleteli viac ako šesť tisíc kilometrov.**“

Dôvody, prečo sa niektoré bociany rozhodnú letieť jedným a iné druhým smerom nie sú ešte celkom prebádané. Predpokladá sa, že v prírode ide o premiešanie genetického materiálu. Pán **Gúgh** dodáva: „**Niektoré bociany letia západnou migračnou trasou cez Gibraltár do Afriky a iné**

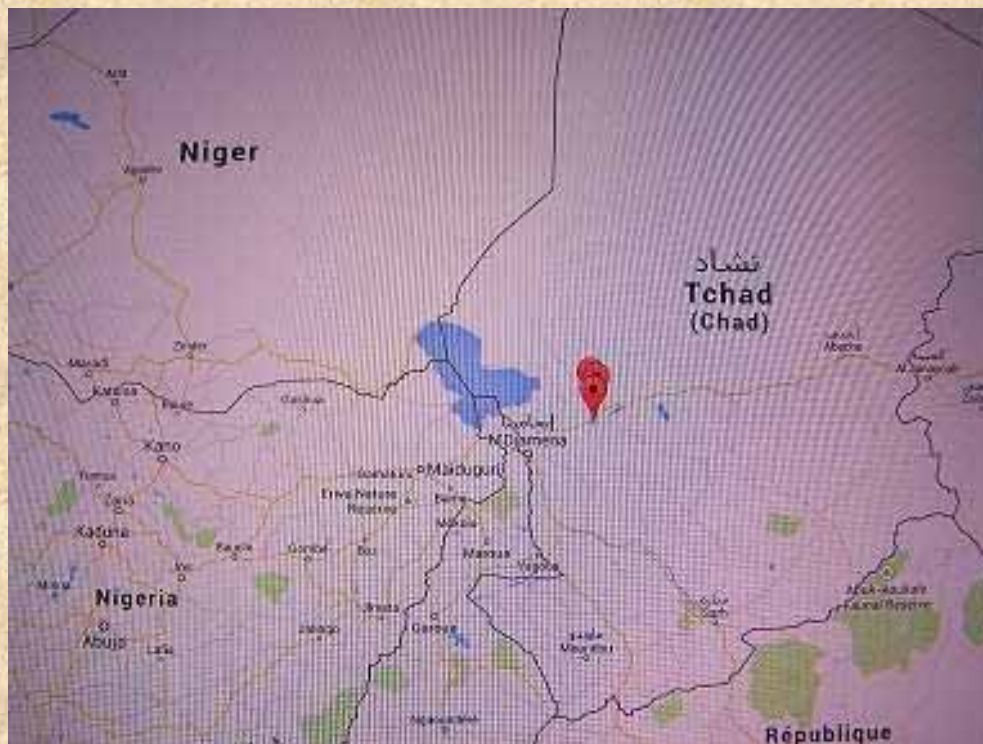
letia východnou tiež do Afriky. Niektoré vtáčie druhy migrujú až do Indie.“

Čo každého ochranára mrzí je fakt, že u bocianov je vysoká úmrtnosť. Až 80 percent mladých bocianov sa nedožije jedného roka a z nich 60 percent zahynie práve pre negatívnu činnosť človeka. Väčšinou hynú na elektrických stĺpoch.

Bociany nie sú špióni

Vďaka telemetrii vypustili doteraz slovenskí ochranári spolu s maďarskými 26 bocianov. Niekedy prichádzajú tieto zvieratá o život z kuriózných dôvodov. Napr. v čase krízy v Egypte si mysleli, že bocian s telemetrickou vysielaczkou vykonáva špionáž, a tak ho najprv odchytili a následne po vypustení zjedli miestni ľudia. Podobný bol aj prípad zastreleného bociana v Turecku v roku 2012.

Príroda dokáže človeka často prekvapiť. Po označení mláďat z jedného hniezda, prvý deň po vyletení boli ešte spolu. Na druhý deň sa rozdelili a každý súrodenec šiel inou

trasou na vlastné zimovisko. Pán **Ján Gúgh** šokuje, keď tvrdí, že smrť vtákov z dôvodu negatívnej činnosti človeka nie je to najhoršie: "**Momentálne máme veľké obavy aj z intenzity pôsobenia malých invazívnych dravcov.**"

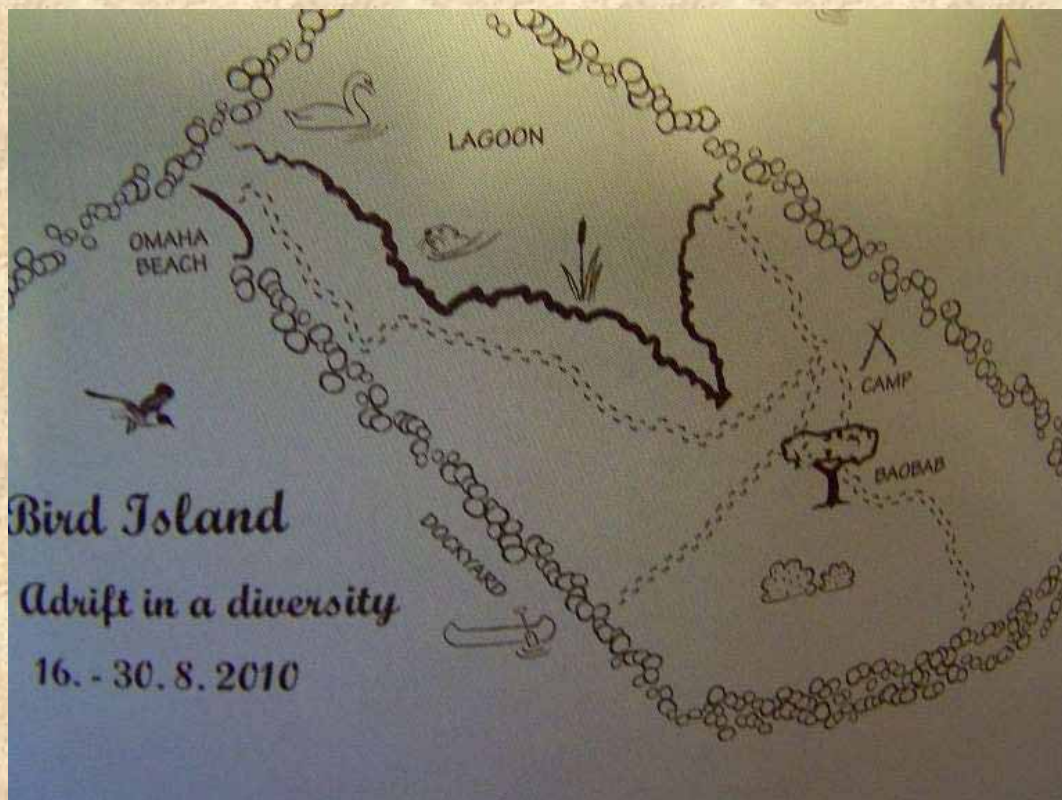
Ľudia z Ameriky priviezli do Európy norka amerického. Táto malá šelma ušla z fariem chovateľov do voľnej prírody.

V Európe však nejde o pôvodný druh. Nemá teda prirodzených nepriateľov. Jeden pár norka s mláďatami dokážu podľa pána **Jána Gúgha** úplne zlikvidovať celé kolónie vtákov.

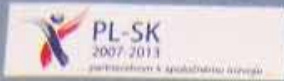
To je podstata projektu Neovision z Programu cezhraničnej spolupráce Česka a Slovenska 2007 až 2013, v ktorom zisťujú výskyt a počet týchto šeliem v prírode u nás.

Norok na ostrove

K najdôležitejším zimoviskám vodných vtákov patria popri Dunajských luhoch najmä oblasti Hrušovskej zdrže na Dunaji. Tunajší Vtáčí ostrov dostal pomenovanie práve pre obľúbenosť u týchto živočíchov. Žiaľ, práve na Vtáčom ostrove kam sa odborníci zo SOS/BirdLife Slovensko dostanú len na loďkách, sa usadil aj norok americký, ktorý spôsobuje problém v hniezdnej kolónii čajkovitých vtákov, ale aj rôznych druhov kačíc.

METODICKÁ PRÍRUČKA PRE ZIMNÉ SČÍTANIE VODNÉHO VTÁCTVA

Katarína Slabeyová, Jozef Rídzoň, Dušan Karaska

V Česku majú dostatok negatívnych skúseností s touto dravou malou šelmou, ktorú mali na slobode vo veľkom počte skôr ako my. Preto dokážu slovenským odborníkom pomôcť pri riešeníach, ako znižovať jej vplyv v našej prírode. Riešením nemôže byť iba lov povolený poľovným združeniam, lebo tie pre malosť trofeje o norka nemajú záujem.

Pán **Gúgh** hovorí, že škody, ktoré dokáže táto nepôvodná malá šelma napáchať na našej prírode, musia byť v čo najväčšej miere eliminované a treba hľadať riešenia, aby v prírode opäť nastala rovnováha.

Chochlačka sivá

Dvanásťposchodoví ochranári

Legislatíva u nás predpokladá, že pred každým zateplením panelového domu prídu odborníci, ktorí najprv zachránia tu sídliaace vtáky: **„V jednom panelovom dome môže byť aj 50 párov dážďovníkov, 10 párov vrabcov alebo desiatky netopierov, čiže ak sa zatepluje bez prieskumu, pod**

polystyrénom zostanú uväznené živočíchý a pod peknou novou fasádou sa ukrývajú plné cintoríny živočíchov,“ vysvetľuje dôležitost prieskumu pán **Gúgh**.

Preto osadzujú často na paneláky špeciálne upravené mriežky na vetracie otvory, kde hniezdia vtáky a ukrývajú sa netopiere, aby ich zachránili. Netopiere sa ľahko presídli, lebo vďaka špeciálnym otvorom sa dostanú z dutín panelákov von, ale naspäť už nie. Čiže sú nútení sa presťahovať.

Odborníci z SOS/BirdLife Slovensko kontrolujú parapety, balkóny, či rôzne atikové otvory na panelákových často po lešeniach aj do výšky dvanásteho poschodia.

„Netopiere sú maličké, napchajú sa všade,“ vysvetľuje podstatu svojej práci na lešení odborný asistent SOS/BirdLife pán **Mgr. Andrej Chudý.**

Výpustná mriežka alebo výpustná klapka podľa veľkosti dutiny na paneláku umožní netopierovi vyletieť, ale vrátiť sa už späť nemôže: „**Niekedy osadzujeme podľa možností na zateplených domoch pre dážďovníky alebo netopiere aj náhradné búbky. Bežne si ich ľudia na zateplených domoch vôbec nevšimnú. Inštalujú sa ako súčasť toho polystyrénu aj v daných farbách domu.**“

Dobré záplavy

Pán **Ján Gúgh** hovorí, že pre prírodu pôsobia záplavy blahodárne. Samozrejme, nie tie, ktoré prídu v strede hniezdenia. Tie sú rovnako katastrofálne aj pre vtáky a celkovo prírodu.

Voda ako živel formuje krajinu, udržiava mokrade a prináša živiny do prírody. Na Hrušovskej zdrži po tohtoročných záplavách vidieť prírodné plytčiny z naplavenín, ktoré využíva k hniezdeniu viacero ohrozených vtákov, napríklad rybár riečny.

Tento vtáčí druh už nenachádza u nás prirodzené a dostatočne veľké štrkové ostrovy, preto hniezdi a odchováva mláďatá napríklad aj na riečnych smerovníkoch pre lode, ktoré vyzerajú ako menšie ostrovčeky.

Rovnako im pomáhajú ochranári z SOS/BirdLife Slovensko vyrábaním a úpravou umelých ostrovov. To je podstata ich práce. Pomáhať prírode, aby sa v nej zachovalo čo najviac pôvodných druhov. Pestrosť prírodného prostredia tvorí totiž výraznú zložku kvality života práve u človeka.

Program cezhraničnej spolupráce Slovenská republika –
Maďarská republika 2007 – 2013

**Prioritná os 2 – Životné prostredie, ochrana prírody
a dostupnosť**

2.2 Spoločná starostlivosť o prírodné prostredie

Vtáky bez hraníc

Cieľ projektu: Podpora aktivít na ochranu prírodných hodnôt a tiež zvýšenie povedomia v oblasti ochrany prírody.

Príspevok z EÚ zdrojov SOS/BirdLife
98 960,74 eur

Príspevok z EÚ zdrojov Ochrana dravcov na Slovensku

73 375,23 eur

Začiatok a ukončenie realizácie

04/2012 - 03/2014

**Program cezhraničnej spolupráce Slovenská republika –
Česká republika 2007 – 2013**

**Prioritná os 2 – Rozvoj dostupnosti cezhraničného územia
a životného prostredia**

2.2 Zachovanie životného prostredia a rozvoj krajiny

Neovision - nové výzvy v ochrane biodiverzity na česko - slovenskom hraničnom území.

Cieľ projektu: Projekt prispeje k zachovaniu regionálnych a lokálnych špecifík cezhraničného regiónu, ktorého biodiverzita patrí medzi najvyššie v Európe.

Príspevok z EÚ zdrojov

39 963,17 eur

Začiatok a ukončenie realizácie

08/2013 - 07/2014

**Program cezhraničnej spolupráce Slovenská republika -
Poľská republika 2007 - 2013**

Prioritná os I - Rozvoj cezhraničnej infraštruktúry

1.2 - oblasť podpory: Environmentálna infraštruktúra

Ochrana ohrozených vtáčích druhov Západných Karpát

Cieľ projektu: Zlepšenie podmienok životného prostredia v poľsko - slovenskej prihraničnej oblasti.

Príspevok z EÚ zdrojov

321 296,30 eur

Začiatok a ukončenie realizácie

11/2010 - 10/2013

Kontakty:

Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR

Dobrovičová 12

812 66 Bratislava

tel: 00421 2 59 26 61 11

fax: 00421 2 59 26 64 35

www.mpsr.sk

Sekcia riadenia programov regionálneho rozvoja

Prievozska 2/B

825 25 Bratislava 26

<http://www.sk-cz.eu/>